

Aan de heer C. Rebergen, Secretaris-Generaal,
Ministerie van Buitenlandse Zaken,
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag

Amsterdam, 12 december 2025

Betreft: Verzoek om informatie en documenten op grond van de Wet open overheid met betrekking tot:

- reactie van de Nederlandse regering op naleving Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (ICCPR) door Oekraïne en de Russische Federatie;
- gender-selectieve dienstplicht en mensenrechten;
- het feministisch buitenlandbeleid van Nederland

Geachte heer Rebergen,

Onderstaand treft u een verzoek aan op grond van de Wet open overheid. Het verzoek betreft informatie en de onderliggende documentatie met betrekking tot de naleving van het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (hierna "ICCPR") door de Russische Federatie en Oekraïne, het onderwerp van gender-selectieve dienstplicht en daaraan gerelateerde zaken met betrekking tot het feministisch buitenlandbeleid van Nederland.

Naast informatie omtrent de verschillende onderwerpen verzoek ik u mij documenten, in de breedste zin van het woord, toe te sturen waaruit blijkt wat de standpunten en handwijze van de Nederlandse regering met betrekking tot het betreffende onderwerp zijn of zijn geweest. 'Documenten' in dit verband omhelzen onder andere, maar niet exclusief, interne en externe correspondentie, ambtsberichten, vergaderverslagen, démarches en beleidsnotities.

1. Reactie van de Nederlandse regering op naleving ICCPR door Oekraïne en de Russische Federatie

Oekraïne is toegetreten tot het ICCPR¹ op 12 november 1973. De Russische Federatie is toegetreten tot het ICCPR op 16 oktober 1973.

Sinds het begin van de oorlog in Oekraïne in februari 2022 hebben zowel de Russische Federatie als Oekraïne een uitreisverbod ingevoerd voor mannen in de dienstplichtige leeftijd (18 t/m 59). Dit is, mag ik aannemen, bekend bij de Nederlandse overheid.

Vraag 1. Heeft de Nederlandse regering bezwaar gemaakt tegen het opleggen van een uitreisverbod voor mannen in de dienstplichtige leeftijd door de regeringen van Oekraïne en de Russische Federatie?

Op grond van artikel 4.3 ICCPR dienen staten die toegetreten zijn tot het ICCPR iedere derogatie van het ICCPR bekend te maken aan de andere aangesloten staten door melding ervan te doen aan de Secretaris-Generaal van de VN, die de bekendmaking vervolgens doorstuurt naar de bij het ICCPR aangesloten landen.²

Een uitreisverbod is een derogatie van artikel 12.2 ICCPR³ dat bepaalt dat een ieder het recht heeft ieder land te verlaten, inclusief zijn eigen land.

Vraag 2. Heeft de Russische Federatie en/of Oekraïne aan de Nederlandse regering deze derogatie van artikel 12.2 ICCPR bekendgemaakt óf met tussenkomst van de Secretaris-Generaal van de VN óf langs andere wegen?

Vraag 3. Als het antwoord op Vraag 2 negatief is, heeft de Nederlandse regering bezwaar gemaakt tegen het feit dat de Russische Federatie en/of Oekraïne en/of de Secretaris-General van de VN geen melding hebben gemaakt van deze derogatie?

Vraag 4. Heeft de Nederlandse regering melding gedaan aan de Mensenrechtencommissie van de VN van het feit dat de Russische Federatie en/of Oekraïne van artikel 12.2 ICCPR waren afgeweken zonder melding daarvan?

Een derogatie van artikel 12.2 ICCPR kan slechts plaatsvinden op grond van artikel 4.1 ICCPR⁴ op voorwaarde dat de betreffende derogatie niet gebaseerd is op discriminatie

¹ ICCPR, <https://wetten.overheid.nl/BWBV0001017/1979-03-11>.

² Artikel 4.3 ICCPR luidt als volgt: “Any State Party to the present Covenant availing itself of the right of derogation shall immediately inform the other States Parties to the present Covenant, through the intermediary of the Secretary-General of the United Nations, of the provisions from which it has derogated and of the reasons by which it was actuated. A further communication shall be made, through the same intermediary, on the date on which it terminates such derogation.”

³ Artikel 12.2 ICCPR luidt als volgt: “Everyone shall be free to leave any country, including his own.”

⁴ Artikel 4.1 ICCPR luidt als volgt: “In time of public emergency which threatens the life of the nation and the existence of which is officially proclaimed, the States Parties to the present Covenant may take

op grond van geslacht. De derogatie van artikel 12.2 ICCPR door de Russische Federatie en Oekraïne, dat wil zeggen het opleggen van een universeel uitreisverbod voor mannen in de dienstplichtige leeftijd, is gebaseerd louter op geslacht, en is derhalve in strijd met artikel 4.1 ICCPR. Het uitreisverbod moet daarom gekwalificeerd worden als een mensenrechtenschending op grond van internationaal recht en een inbreuk op het ICCPR.

Vraag 5. Ongeacht of Oekraïne en/of de Russische Federatie melding heeft of hebben gedaan, op welke wijze dan ook, van de derogatie van artikel 12.2 door een uitreisverbod voor mannen in de dienstplichtige leeftijd in te voeren, heeft de Nederlandse regering bezwaar gemaakt bij de Russische Federatie, Oekraïne, de Secretaris-Generaal van de VN, de VN Mensenrechtenraad, de Mensenrechtencommissie van de VN of andere internationale organisaties tegen de *de facto* inbreuk op artikel 12.2 juncto 4.1 ICCPR en de schending van de mensenrechten van mannen in de dienstplichtige leeftijd die die inbreuk op het ICCPR inhoudt?

Vraag 6. Welk beleidsstandpunt of besluiten van de Nederlandse regering liggen eventueel ten grondslag aan het gedogen van deze schendingen van internationaal recht en de mensenrechten van mannen in de dienstplichtige leeftijd door de Russische Federatie en/of Oekraïne?

2. Gender-selectieve dienstplicht en mensenrechten

Artikel 26 ICCPR verbiedt discriminatie op grond van geslacht. Derogatie van deze bepaling is slechts mogelijk op grond van artikel 4.1 ICCPR. Echter derogaties op grond van artikel 4.1 zijn slechts mogelijk mits er geen sprake is van discriminatie op grond van geslacht, zelfs als het voortbestaan van de bij het ICCPR aangesloten staat bedreigd wordt. Dit betekent dat er *onder geen beding* mag worden afgeweken van het verbod op discriminatie op grond van geslacht in artikel 26 ICCPR. Het verbod op discriminatie op grond van geslacht heeft dus de status van *jus cogens* (dwingend recht) en het naleven daarvan is een verplichting op grond van internationaal recht zolang een staat bestaat en aangesloten is bij het ICCPR. Dit juridische feit is tevens van belang voor het interpreteren van het EVRM.⁵

Artikel 14 EVRM verbiedt discriminatie op grond van geslacht.⁶ Artikel 15.1 EVRM staat aangesloten staten (*'High Contracting Parties'*) toe van de bepalingen van het EVRM af

measures derogating from their obligations under the present Covenant to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with their other obligations under international law and do not involve discrimination solely on the ground of race, colour, sex, language, religion or social origin."

⁵ EVRM, <https://wetten.overheid.nl/BWBV0001000/2021-08-01>.

⁶ Artikel 14 EVRM luidt als volgt: *"The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status."*

te wijken ten tijde van een oorlog of een andere omstandigheid die het voortbestaan van de staat bedreigt. Echter een dergelijke derogatie is verbonden aan een belangrijke beperkende voorwaarde. Staten mogen alleen afwijken van de bepalingen van het EVRM, dus ook van het verbod op discriminatie in artikel 14 EVRM, als er aan alle andere internationale verplichtingen is voldaan. Een afwijking van artikel 14 EVRM zou echter in strijd zijn met artikel 26 juncto 4.1 ICCPR dat discriminatie op basis van geslacht onder alle omstandigheden verbiedt. Artikel 15.1 EVRM staat een afwijking van artikel 14 EVRM derhalve niet toe, zelfs in een situatie die het voortbestaan van de betreffende staat bedreigt.

Genderselectieve dienstplicht, die doorgaans de vorm aanneemt van dienstplicht alleen voor mannen, discrimineert tegen mannen louter op grond van hun geslacht. Slechts mannen, op grond van hun geslacht, hebben de verplichting militaire dienstplicht te ondergaan (of desnoods als gewetensbezwaarde erkend te worden). Genderselectieve dienstplicht is om deze reden een inbreuk op artikel 26 juncto 4.1 ICCPR en vervolgens op artikel 14 juncto 15.1 EVRM *onder alle omstandigheden*, inclusief een noodtoestand of oorlogstoestand. Genderselectieve dienstplicht, voor zover het op mannen van toepassing is, is dus een schending van de mensenrechten van mannen op basis van zowel het ICCPR als het EVRM.

- Vraag 7.** Heeft de Nederlandse regering kenbaar gemaakt aan de regeringen van de Russische Federatie en Oekraïne dat de dienstplicht alleen voor mannen een mensenrechtenschending is op grond van het ICCPR en vervolgens ook op grond van het EVRM?
- Vraag 8.** Heeft de Nederlandse regering kenbaar gemaakt aan de regeringen van Finland, Oostenrijk, Estland, Letland, Litouwen, Cyprus en Griekenland (als leden van de EU) dat zij handelen in strijd met het EVRM en het ICCPR en dat zij mensenrechtenschendingen plegen jegens mannen door het hanteren van een systeem van genderselectieve dienstplicht?
- Vraag 9.** Heeft de Nederlandse regering bij de Duitse regering bezwaar aangetekend tegen diens voornemen de dienstplicht alleen voor mannen opnieuw in te voeren?
- Vraag 10.** Heeft de Nederlandse regering stappen ondernomen in EU-verband om te komen tot een verbod op genderselectieve dienstplicht alleen voor mannen binnen de EU aangezien dit de mensenrechten van mannen schendt?
- Vraag 11.** Heeft de Nederlandse regering stappen ondernomen in NAVO-verband om te komen tot een verbod op zowel de dienstplicht alleen voor mannen als de verplichting om zich voor de (militaire) dienstplicht te registreren, die alleen van toepassing is op mannen, aangezien beide verplichtingen (genderselectieve dienstplicht en het registreren daarvoor louter op grond van geslacht) in strijd zijn met internationaal recht?

Vraag 12. Heeft de Nederlandse regering stappen ondernomen richting de VN Mensenrechtenraad, UN Women en andere organen van de VN om te komen tot een wereldwijd verbod op genderselectieve dienstplicht, doorgaans (militaire) dienstplicht voor mannen, omdat dit een mensenrechtenschending is op grond van internationaal recht?

In de toekomst, bij het heractiveren van de oproepplicht in Nederland en een eventuele aanval op een NAVO-lidstaat, zou het invoeren van artikel 5 van het NAVO-verdrag⁷ kunnen betekenen dat Nederlandse mannelijke en vrouwelijke dienstplichtigen ingezet worden ter verdediging van andere NAVO-landen. Dit zou betekenen dat Nederlandse mannelijke en vrouwelijke dienstplichtigen zouden kunnen worden ingezet bijvoorbeeld ter verdediging van Finland, Estland, Letland, Litouwen of zelfs Duitsland, en minder waarschijnlijk, Cyprus, Griekenland of Turkije, terwijl vrouwen in die landen niet dienstplichtig zijn. Vrouwen uit die landen zullen eventueel vrij zijn een veilig toevluchtsoord te zoeken in Nederland. Dit zou neerkomen op discriminatie op grond van geslacht met betrekking tot Nederlandse dienstplichtige mannen en discriminatie op grond van nationaliteit met betrekking tot Nederlandse dienstplichtige vrouwen. Nederlandse mannelijke dienstplichtigen zullen immers bijvoorbeeld Finland, Estland, Letland, Litouwen of Duitsland moeten verdedigen, terwijl vrouwen in die landen niet daartoe verplicht zullen zijn. Nederlandse mannelijke dienstplichtige zullen anders worden behandeld dan vrouwen in die landen op grond van hun geslacht. Nederlandse vrouwelijke dienstplichtigen op hun beurt zullen bijvoorbeeld Finland, Estland, Letland, Litouwen of Duitsland moeten verdedigen, terwijl vrouwen in die landen niet daartoe verplicht zullen zijn. Nederlandse vrouwelijke dienstplichtigen zullen anders worden behandeld dan vrouwen in die landen louter op grond van hun nationaliteit.

Als de oproepplicht in Nederland opnieuw wordt geactiveerd zal dit hoogstwaarschijnlijk plaatsvinden omdat Nederland genoodzaakt is het eigen land te verdedigen en/of te voldoen aan de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 5 van het NAVO-verdrag.

Vraag 13. Erkent de Nederlandse regering het recht van alle toekomstige Nederlandse dienstplichtigen op grond van het ICCPR en het EVRM om te weigeren ingezet te worden ter verdediging van een ander NAVO-land waar genderselectieve dienstplicht van toepassing is, aangezien een dergelijk (verplichte) inzet het verbod op discriminatie op grond van óf geslacht óf nationaliteit zou schenden?

Vraag 14. Bij erkenning van het recht genoemd in de vorige vraag, welke consequenties zou dit hebben voor de mogelijkheid van Nederland om te voldoen aan zijn verplichtingen op grond van artikel 5 van het NAVO-verdrag?

⁷ NAVO-verdrag, <https://wetten.overheid.nl/BWBV0005760/1952-02-18>.

3. Het feministisch buitenlandbeleid van Nederland

Nederland voert een feministisch buitenlandbeleid.⁸ Dit beleid is uiteengezet in de Kamerbrief van 8 november 2022.⁹ De grondwettelijke grondslag en de basis in internationaal recht hiervoor is uiteengezet in deze brief als volgt.

“Het gelijkheidsbeginsel is sterk verankerd in het eerste artikel van de Nederlandse grondwet. Iedereen die zich in Nederland bevindt moet in gelijke gevallen gelijk behandeld worden. Het kabinet is ervan overtuigd dat dit beginsel een universele waarde is, zoals ook vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het nastreven van volstrekte gelijkwaardigheid is een kernpunt van het Nederlands buitenlandbeleid.....Vanuit de grondwettelijke opdracht van artikel 1 en artikel 90 (bevordering internationale rechtsorde) kiest het kabinet voor een beleid dat deze structurele ongelijkheid benoemt en adresseert: een feministisch buitenlandbeleid.”

Gendersselectieve dienstplicht, waaronder te verstaan dienstplicht alleen voor mannen, is discriminerend, een mensenrechtenschending en in strijd met ieder beginsel van gendergelijkheid. Het druist tevens in tegen de internationale rechtsorde.

Vraag 15. Vormt een wereldwijd verbod op gendersselectieve dienstplicht onderdeel van het Nederlands feministisch buitenlandbeleid en het streven om wereldwijd een einde te maken aan genderongelijkheid en de internationale rechtsorde te bevorderen? Zo niet, waarom niet? Uit welke documenten blijkt dat het streven naar een dergelijk verbod is overwogen?

Vraag 16. Is er overleg geweest met andere landen die een dergelijk feministisch buitenlandbeleid voeren om tot een wereldwijd verbod op gendersselectieve dienstplicht te komen en, zo ja, wat is daar de uitkomst van? Zo niet, waarom niet?

De European Gender Equality Index houdt geen rekening met militaire dienstplicht, en daarom ook niet met de eventuele effecten van gendersselectieve dienstplicht (doorgaans dienstplicht alleen voor mannen) op statistieken met betrekking tot gendergelijkheid binnen Europa en het opstellen van de Gender Equality Index. Hierdoor is hoogstwaarschijnlijk een vertekend beeld ontstaan.

Vraag 17. Heeft de Nederlandse regering bezwaar gemaakt tegen het negeren van (gendersselectieve) dienstplicht bij het opstellen van statistieken met betrekking tot gendergelijkheid in de EU en de Gender Equality Index?

⁸ Feministisch buitenlandbeleid: wat, waarom en hoe?

<https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/het-werk-van-bz-in-de-praktijk/weblogs/2022/feministisch-buitenlandbeleid-nederland> , 09-12-2025

⁹ Kamerbrief Feministisch Buitenlandbeleid van 8 november 2022,

<https://open.overheid.nl/documenten/ronl-a9e71e510599e6b9126d17a38d5566d03363fded/pdf>.

De Europese Commissie definieert gendergerelateerd geweld als volgt.

“Gender-based violence is violence directed against a person because of that person’s gender or violence that affects persons of a particular gender disproportionately.”

Zoals blijkt uit gegevens met betrekking tot gewonden en gesneuvelden in de oorlog in Oekraïne, onderwerpt genderselectieve dienstplicht (dienstplicht alleen of overwegend voor mannen) mannen disproportioneel aan oorlogsgeweld, louter op grond van hun geslacht, met zwaar fysiek letsel, levenslang psychisch trauma en vaak de dood tot gevolg. Deze onderwerping vindt plaats door middel van wetgeving die met de sanctie van strafvervolgning gepaard gaat. Genderselectieve dienstplicht kan daarom op grond van de bovenstaande definitie van de EU Commissie worden gekwalificeerd als geïnstitutionaliseerd gendergerelateerd geweld.

Vraag 18. Onderschrijft het Ministerie de kwalificatie van genderselectieve dienstplicht als geïnstitutionaliseerd gendergerelateerd geweld? Zo niet, waarom niet? Zo ja, op welke wijze komt de erkenning en het bestrijden van genderselectieve dienstplicht als een vorm van geïnstitutionaliseerd gendergerelateerd geweld in het feministisch buitenlandbeleid van Nederland voor?

Genderselectieve dienstplicht kan worden beschouwd als een vorm van discriminatie tegen vrouwen. Vrouwen worden immers universeel, louter op basis van hun geslacht, geacht niet in staat te zijn hun land te verdedigen. Waar militaire dienstplicht gepaard gaat met opleidingsmogelijkheden, het opbouwen van netwerken enz. worden vrouwen ervan uitgesloten. Op zijn minst benadrukt genderselectieve dienstplicht een verschil en ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Een dergelijke institutionalisering van een verschil tussen mannen en vrouwen is in strijd met de geest en diverse bepalingen van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW).¹⁰ Het bestaan van bepalingen omtrent genderselectieve dienstplicht in de grondwetten van bij het verdrag aangesloten staten en het bestaan van wetgeving die genderselectieve dienstplicht regelt is in strijd met artikel 2 CEDAW. Daarnaast is genderselectieve dienstplicht in strijd met artikelen 3, 5(a), 7(b), 15(1) en 15(4) CEDAW.

Vraag 19. Heeft de Nederlandse regering bij de Committee on the Elimination of Discrimination against Women een voorstel voor een wereldwijd verbod op genderselectieve dienstplicht ingediend of anderszins initiatieven ondernomen om tot een wereldwijd verbod op genderselectieve dienstplicht te komen? Zo niet, waarom niet en, zo ja, waar blijkt dit uit?

¹⁰ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002909/1991-08-22>.

Gendersselectieve dienstplicht, waar die van toepassing is, is vaak al van invloed op de levens van degenen op wie het van toepassing is (doorgaans jongens) vóór het moment dat zij de dienstplichtige leeftijd bereiken. Het vooruitzicht van de dienstplicht, een mogelijke oorlog en het gendergerelateerd geweld dat daarmee gepaard gaat is vaak diepgeworteld in hun opvoeding van jongs af aan en de cultuur van de maatschappij waarin zij worden grootgebracht. De koppeling tussen mannelijkheid en (oorlogs)geweld wordt op jonge leeftijd gemaakt en ingeprent. Dit is in strijd met de geest en bepalingen van het Verdrag inzake de rechten van het kind¹¹ voor zover het het welzijn en de ontwikkeling betreft van de kinderen (jongens) op wie, op grond van hun geslacht, de (militaire) dienstplicht van toepassing is. Er wordt in ieder geval in strijd gehandeld met artikel 29(d) van het Verdrag dat een opvoeding van kinderen beoogt dat het kind voorbereidt op een *“responsible life in a free society, in the spirit of understanding, peace, tolerance, equality of sexes, and friendship among all peoples, ethnic, national and religious groups and persons of indigenous origin.”*

Vraag 20. Heeft de Nederlandse regering voorstellen ingediend bij het Comité voor de Rechten van het Kind of andere initiatieven genomen gericht op een wereldwijd verbod op gendersselectieve dienstplicht vanwege de nadelige effecten die het heeft of zou kunnen hebben op de fysieke, mentale of emotionele ontwikkeling van kinderen (vooral jongens) en de koppeling die het bevordert tussen geweld en mannelijkheid?

Mocht u vragen hebben naar aanleiding van de bovenstaande vragen of een nadere uitleg wensen, dan sta ik u graag te woord.

Ik ga ervan uit dat u een beslissing neemt omtrent dit verzoek en mij de gevraagde onderliggende documenten toestuurt binnen de door de wet gestelde termijn van vier weken.

Hoogachtend,

¹¹ Verdrag inzake de rechten van het kind, <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18>.